

חינוך לחיים

פרשת נצבים

"אתם ניצבים היום... טפכם נשיכם" - שואל הרש"ר הירש, לאן נעלמה ו' החיבור, מדוע לא כתוב טפכם ונשיכם? ומתוך, פסוקים אלו עוסקים בכריתת הברית בין הקב"ה לעם ישראל, ובהתחייבותם של עם ישראל לקבל עליהם ועל זרעם, לשמור, לעשות ולקיים את כל דברי התורה. ובהתחייבות זו נכלל גם הטף שהם ממשיכי הדרך בדורות הבאים, אבל אין הקב"ה יכול לסמוך על התחייבות הילדים ללא התחייבות אימותיהם, כי כל עתידם הרחני והמוסרי של הבנים תלוי בהתמסרותה המוחלטת של האם, לחינוך הבנים בדרך ישראל סבא. לכן לא כתוב "טפכם ונשיכם", כי הטף והנשים הם דבר וענין אחד, ומסירותן של האמהות היא הערובה להצלחת הבנים בתורה ויראת שמים. שהרי בזכות התמסרותן לחינוך הבנים ממשיכה שרשרת התורה לדורי דורות הזוהר הקדוש אומר "היום" - זה ראש השנה שכל באי עולם ביחד ולחוד ניצבים למשפט.

אם נתבונן ברשימת הניצבים נבחין כי הבנים עומדים בסמיכות לאבותיהם שנא' "ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם, כל איש ישראל, טפכם נשיכם" להורות בא שבראש השנה, בימי הרחמים והסליחות ובעצם בכל ירח האיתנים יש עניין שמקום הבנים יהא לצד אבותיהם. כי חיבור האב לבנו בעתות קודש אלו יוצק אבן פינה לזקיפת קומתו הרוחנית, הכרת מנהגי המשפחה, הנוסחאות, ועוד ועוד בעצם כאן מתנקזת כל המשך שושלת הדורות ומשאיר חותם בל ימחה בלבבות הנער הקטן שישארו איתו לעלומי עד.

על יעקב אבינו נאמר "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו" ורש"י הסביר כל מה שלמד משם ועבר מסר לו כי לימוד משותף יוצר אהבה!!!! משה רבינו קבע "בנערינו ובזקנינו נלך, בבנינו ובבנותינו - כי חג ה' לנו" בחגים יש ערך עליון בשיתוף הבנים ככל שהילד יבין - כך יתחבר.

במעשה העקדה נאמר שלוש פעמים "וילכו... יחדיו" יחד בשמחה, יחד ברגש, יחד באמונה!!! יש לתת מקום לילדים, לשתפם בכל ההכנות והעשייה. ההליכה ביחד לסליחות בדומיה, ההשכמה יחד בערב היום הקדוש למנהג כפרות, החיפוש יחד אחר ד' מינים מהודרים. אפית מצות, תשליך, הבאת הבן לחזות בהכנסת פרשיות התפילין ועוד ועוד כל אלה צובעים את נפש הילד בצבעים עזים!!! שרושמם ניכר עד זקנה ושיבה. ולכן ביום הרת עולם משתפים את הילדים גם הקטנים, נכון יותר "נח" לנו להשאיר אותם בבית בהצדקה שבכך נכוון יותר את לבנו בתפילה, אך בזמנים נשגבים המשימה העליונה היא חינוך הבנים!!! כמו שנראה שבוע הבא במצוות הקהל - טף למה באו??? לתת שכר למביאייהם. ולמד שם הרב נתן אדלר למה להביא אותם? הרי הם קצת מפריעים וכו? ומשיבים כי השכר לו נזכה מהבאתם מכריע את ההפסד המועט!!! בנינו נעשים עמנו חטיבה אחת של המשך שרשרת הדורות.

זה גם ההסבר הידוע לפס' "הנסתרות לה" אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת" שמסבירים - אם אנו רוצים לעשות את כל דברי התורה דהיינו שתמשך העשייה של התורה אנו חייבים "והנגלות לנו ולבנינו". ז"א שהורה צריך לעשות את המצוות בנגלה כדי שהבנים שלנו יראו וילמדו מאיתנו דוגמה אישית. איך מקיימים מצוות. איך נראית תפילה וכד' וכד'.

ונוסיף את הסבר הפס' ע'פ מורנו ה"חפץ חיים" (שיום הזיכרון חל כ"ד באלול) יש יהודים המקיימים מצוות, אך מתרשלים בחינוך בניהם למצוות ובהדרגתם באורחות התורה, וכשרואים שהבנים סוטים מדרך התורה אינם נזעקים למחות בידם, באומרים אני בחרתי לי את דרכי, יבחרו הם את דרכם. באה התורה להוציא מלבם, ודורשת: "והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת" כלומר: חיובנו להדריך בנינו הוא ממש כחיובנו להדריך את עצמנו: "לנו ולבנינו" בשווה!!! כשם שאתה מחוייב בשמירת המצוות, כך מחוייב אתה להשגיח שבניך ילכו בדרכך, "לשמור את כל דברי התורה הזאת"!! (וכשם שהסביר בפעם אחרת שעל המילה "לבנינו" יש נקודה מעל כל אות שזה דומה כמו שעושים קו מתחת למילה להדגיש את המילה - שזה העיקר להדריך את הבנים שילכו בדרך התורה)

ועדיין יתעקשו ויאמרו: הן אמת, זו החובה. כך נהגו בנו אבותינו, וכך נהגו עמם אבותיהם. אבל הזמנים נשתנו, ובתקופתנו אין מורא האבות על בניהם ואינם שומעים להדרכתם, ומצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע. לפיכך מדגיש הכתוב "לנו ולבנינו עד העולם" - זאת התורה לא תהא מוחלפת, וקורא הדורות מראש ציווה ציווים נצחיים, והם תקפים בדורנו כבדורות עברו, ואין אנו בני חורין להפטר מהם. ועדיין יוכלו האבות להשתמש ולומר: ניחא, נתמקד בהחדרת ההשקפה הנכונה גרידא, יסודות האמונה, ונעלים עין מזלזול בקיום המצוות בפועל, מרפיון הבנים חלילה בתפילה ושבת ועוד. על כן הורה הכתוב "לנו ולבנינו עד עולם לעשות"

ואם ישתמשו ויאמרו: ודאי לעשות אבל אי אפשר לדרוש הכל! נעמוד על המצוות העיקריות, ונעלים עין מאחרות. המשך הכתוב ואמר: "לעשות את כל דברי התורה הזאת". כי כל המצוות מקשה אחת, ובהעדר אחת מהם נעשה האדם כבעל מום רחני. ורק כאשר "תורת ה' תמימה ומושלמת, היא "משיבת נפש" - רק בקיום כל המצוות בשלמות יזכה לחיים בזה ובבא.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת וילך

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף... למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוקיכם" אומרת הגמ' בחגיגה 'דרש ר' אלעזר בן עזריה: הקהל את העם, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאהם.

מובא במיכאלתא שכאשר שמע ר' יהושע את דבריו אלה של ר' אלעזר בן עזריה, קילסם ואמר "הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום, אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן עזריה יצא מחלצריך. אין הדור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו".

וצריך להבין למה דווקא ר' יהושע שמח מאוד??? וכן למה קישר דווקא לאברהם אבינו?? הגר"ח ארנטרוי מסביר ששמחתו המיוחדת דווקא של ר' יהושע קשורה עם מה שאמר ריב"ז על ר' יהושע בפרקי אבות – "אשרי יולדתו" ומהו השבח? שהייתה אימו מחזרת על כל בתי המדרשות שבעירה ואומרת להם: בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה חכם. ומיום שנולד לא הוציאה עריסתו מבית המדרש כדי שלא ייכנסו באוזניו אלא דברי תורה" יתכן איפוא שר' יהושע שמח שנמצאה אסמכתא מן התורה למנהגה של אמו. ומכאן נלמד שיש כח ברישומי הנפש של התינוק, המשפיע עליו לכל חייו, וכח זה יש לנצל!!!! שהרי ברור שהטף הובא לא רק מפני שלא היה מי שישגיח עליו בבית... אלא ליתן שכר למביאהם!! ההורים ששואפים לחנך את ילדיהם ליראת שמים ולחכמת התורה, יראו במשך הזמן את השכר, אם ישכילו לחנך את התינוקות לשמוע קול תורה.

בשמוע ר' יהושע חידוש זה בשם ר' אלעזר הוסיף כנגד ה"אשרי" שנאמר בעניין זה על אימו-יולדתו, "אשרי" נוסף – "אשריך אברהם אבינו שר' אלעזר יצא מחלצריך" ר' יהושע מייחס את ר' אלעזר דווקא לאברהם שנשתבח ב"למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו". כלומר, הוא היה הראשון שהכיר בחשיבות החינוך לבנים, ועתה בא ר' אלעזר והרחיב את מצוות החינוך גם על הטף.

מובן שחינוך זה בימיו הראשונים של הילד ובשנות הילדות המוקדמות, כאשר עדיין אין הוא מבחין בין טוב לרע, הוא רק כעין פרוזדור לחינוך וללימוד. תפקידנו הוא אומנם להעניק לילדינו לא רק הרגשות וחוויות אלא ידיעות ממש, שיכירו וידעו ויעשו את המוטל עליהם מתוך ידיעה ברורה, ולא רק מתוך הרגש. מכל מקום היסוד להבנה נבנה עוד לפני ההכרה. זאת למדנו כאן ממשנתו של ר' אלעזר.

על רש"י הק' מסופר שהוא התייתם מאביו בהיותו ילד צעיר, ואימו שלחה אותו ללמוד בישיבתו של גדול הדור, רבי יעקב בן יקיר. כאשר נפרדה ממנו, אמרה לו: "ראה, בני, אתה הולך עתה ללמוד בישיבתו של גדול הדור. אם לא תחזור משם כשאתה גדוש בתורה - לא אשמח לראותך..." והדברים הללו נחרטו עמוק בתוך ליבו הקט של רש"י, והם שגידלוהו וזיכו את עם ישראל כולו לאיש שפירש את כל התורה כולה!

אפשר לומר שבחינוך הילדים מצויים 3 שלבים. שלב א' הוא זה שלמדנו כאן ותחילתו עוד בהיות הילד במעי אמו. השלב הבא הוא הנלמד מהפס' "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם" - "מכאן אמרו כשתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה". חינוך בגיל רך זה הוא בבחינת מה שאמרו חז"ל "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" עלינו לנהוג עם ילדינו כמו שאמרו אבותינו בסיני "נעשה" ואחר כך "נשמע" העשייה ללא הבנה היא כאמור השלב השני. השלב המשלים יבוא כאשר יגדל הנער ואז נחנכו לעשייה מתוך הבנה והכרה.

יתכן שדרגות ושלבים אלה בחינוך נרמזים כאן בפסוק: "למען ישמעו" – אלו הטף, עלינו לשקוד שיספגו רשמים. "ולמען ילמדו" משהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה. ומשיגיעו לכלל מצוות – "ויראו את ה' אלוקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת".

"וחיי עולם נטע בתוכנו", מהו הלשון "נטע"? הדבר בא ללמדנו, שעיקר גידול הבנים הוא על ידי שמשגיחים עליהם בקטנותם ובנערותם, דומה הדבר לנוטע אילן, שבתחילתו הוא חלוש וכל רוח קלה באה ועוקרתו, וכדי לחזקו ולשומרו, מציבים בצידו עצים. כעבור זמן, כשהאילן מתחזק ושורשיו העמיקו בארץ, מוציאים את העצים שבצידו והוא "ניצב על תילו" ללא סמיכה. וזהו שמברכים "וחיי עולם נטע בתוכנו", שהאדם הוא כמו בנטיעה, ואם נשגיח על הילדים בצעירותם, כשה"נטיעות רכות", נזכה לחיי העולם הבא.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com